

Аннотация

В статье проанализирован квалиметрический подход к измерению качества образования общеобразовательного учебного заведения и представлена матрица управленческой деятельности.

Summary

Qualimetry approach to measurement of quality of education of general educational institution is analyzed and the matrix of administrative activity is presented in the article.

Джерела

1. Бондар О. С. Критерії експертного оцінювання навчально-виховної діяльності загальноосвітніх шкіл: Навч.-метод. посіб. — Тернопіль: СМТ «Тайк», 2007. — С. 4.
2. Данилова Г. С. Оцінювання професіоналізму методиста системи післядипломної освіти на основі квалиметричного підходу // Освіта і управління. — 2002. — Т. 5. — № 2. — С. 190—193.
3. Дмитренко Г. А. Стратегический менеджмент в системе образования: Учеб. пособ. — К.: МАУП, 1999. — С. 49.
4. Єльникова Г. В. Основи адаптивного управління: курс лекцій. — К.: ЦППО АПН України, 2003.
5. Ительсон Л. Б. Математические и кибернетические методы в педагогике. — М.: Просвещение, 1964. — 248 с.
6. Наказ МОН України № 99 від 14.02.2005. Про затвердження орієнтовних критеріїв оцінювання загальноосвітніх навчальних закладів // Сільська школа України. — 2005. — № 28(138). — С. 3—9.
7. Островерхова Н. М., Даниленко Л. І. Ефективність управління загальноосвітньою школою: соціально-педагогічний аспект: Монографія. — К.: Школяр, 1995. — 302 с.
8. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект. Наук.-метод. посіб. / За ред. Л. Даниленко. — К.: Логос, 2001. — С. 71.
9. Черепанов В. С. Экспертные оценки в педагогических исследованиях. — М.: Педагогика, 1989. — С. 8.

Готовність до моніторингу якості освіти як особистісна характеристика сучасного вчителя

Цуруль О. А., доцент,
кандидат педагогічних наук;
Іваха Т. С., доцент,
кандидат педагогічних наук,
НПУ імені М. П. Драгоманова

У статті досліджується проблема формування готовності учителів до моніторингу якості освіти; охарактеризовано мотиваційний, змістовий та процесуальний компоненти готовності; визначено критерії прояву зазначеної якості особистості та показники елементарного, репродуктивного, продуктивного й творчого рівнів сформованості готовності учителів до проведення моніторингових досліджень якості освіти.

Ключові слова

Рівні сформованості, мотиваційний, змістовий та процесуальний компоненти, репродуктивний, продуктивний та творчий рівні.

Проблема моніторингу якості освіти набуває актуального значення у зв'язку з переходом до ієративного змісту шкільної освіти, реалізацією особистісно орієнтованого підходу, впровадженням фізичного навчання у старшій школі, а також у зв'язку з орієнтацією вітчизняної системи освіти на опейські освітні стандарти.

Процедура запровадження та організації моніторингових досліджень якості освіти на рівні учня, су, вчителя, загальноосвітнього навчального закладу, міського (районного) управлінськ освіти знаходь своє відображення у численних публікаціях як теоретичного, так і практичного спрямування [1]. Моніторинг якості освіти досліджується як комплексна багатofункціональна система, логіко-

структурний компонент сучасної шкільної освіти: сутність, структура, різновиди, завдання, функції, умови та вимоги до проведення, етапи організації та здійснення тощо. Проте лише побіжно розглядається такий складник педагогічного моніторингу, як готовність суб'єктів до успішного його здійснення. А відповідно до теорії діяльності «ефективність будь-якого виду діяльності детермінується станом готовності особистості до її здійснення» [8, 34], тобто стан готовності є обов'язковою передумовою здійснення діяльності. Практика організації та проведення моніторингових досліджень свідчить про те, що важливим фактором, який визначає якість збору, обробки, систематизації, аналізу інформації в межах конкретного освітнього середовища окремого ЗНЗ, є саме готовність вчителя до моніторингу якості освіти.

На сторінках спеціалізованих видань («Завуч», «Управління школою», «Школа», «Директор школи», «Стандарти та моніторинг в освіті» тощо) розкриваються окремі технологічні аспекти здійснення вчителем моніторингових досліджень. Так, зокрема М. Болгаровим запропоновано зміст поетапної роботи вчителя у межах «проекування педагогічного процесу, спрямованого на підвищення якості навчальних досягнень учнів шляхом моніторингу» [3]. В. Шаулко та О. Єрмоленко розкривають зміст моніторингової діяльності методоб'єднання [16].

Аналіз публікацій свідчить про те, що вчитель розглядається як об'єкт моніторингових досліджень: науковцями з'ясовуються особливості моніторингу готовності учителів до окремих видів педагогічної діяльності (наприклад, наукової, пошукової, творчої [5]), моніторингу професійної педагогічної компетентності [12], моніторингу особистісно-професійного розвитку вчителя [1], моніторингу діяльності вчителя-предметника (наприклад, вчителя біології [6]) тощо.

Отже, аналіз педагогічної теорії та освітянської практики вказує на існування протиріччя між необхідністю здійснення учителями моніторингових досліджень якості освіти та відсутністю комплексних досліджень сутності їхньої готовності до зазначеної діяльності. Це визначає актуальність та предмет нашого дослідження.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні готовності до моніторингу якості освіти як сутнісної характеристики сучасного учителя, визначенні її компонентів, критеріїв прояву та характеристик рівнів її сформованості.

Наш дослідницький пошук ґрунтується на результатах досліджень педагогів та психологів щодо феномена готовності [4; 7; 8; 13; 15]. Так, психологи досліджують готовність у зв'язку з психічними функціями, формування яких є необхідним для досягнення високих результатів діяльності. Педагоги тлумачать готовність до діяльності як якість, що характеризує рівня підготовки особистості до діяльності та вивчають її у зв'язку з особистісними передумовами успішного перебігу конкретного виду діяльності.

Готовність до будь-якої діяльності — це єдність професійних якостей та психологічного стану людини. Вона також є особистісним утворенням, системою характеристикою соціальної активності, особливою формою відображення дійсності, умовою успішного виконання діяльності [2; 13; 15]. Розмаїття визначень поняття «готовність» в науковій літературі, зумовлене різним тлумаченням структури діяльності та різними підходами дослідників до вивчення феномену готовності. Проте не зважаючи на це вчені однакові у поглядах на готовність як динамічну структуру з певним компонентним складом. Спільними для різних видів діяльності є такі компоненти: мотиваційний (відповідальність за виконання діяльності, почуття обов'язку), змістовий (володіння необхідними знаннями), операційний, або процесуальний (володіння засобами діяльності, знаннями, навичками, процесами аналізу, порівняння, узагальнення), вольовий (самоконтроль, самооблізація), оцінний (самооцінювання діяльності) [2].

Важливим є те, що готовність до діяльності — це не природжена якість, а властивість особистості, набута в процесі діяльності. Тобто вчителі мають реальні можливості для формування у них готовності до моніторингу якості освіти.

Досліджуваний вид готовності є складовою частиною більш загальної якості педагогів — готовності до педагогічної діяльності, головними у формуванні якої виступають мотиви. Вони є суб'єктивним явищем, яке збуджує до діяльності і є проявом потреби у будь-чому. Знання про зміст педагогічної діяльності становлять змістовий компонент. Компоненти готовності до педагогічної діяльності, які передбачають уміння її здійснення, об'єднуються і визначаються як процесуальні. Всі компоненти готовності до педагогічної діяльності тісно взаємопов'язані.

Важливим є визначення різнорівневої характеристики прояву готовності до педагогічної діяльності загалом та готовності до моніторингової діяльності зокрема. Аналіз наукових досліджень, присвячених вивченню готовності майбутніх учителів до педагогічної праці, свідчить про існування низки підходів до виділення рівнів її сформованості, а саме:

- а) низький, середній, високий та найвищий;
- б) високий, достатній та недостатній;
- в) проблемно-пошуковий та творчий;
- г) елементарний, середній, достатній та високий;
- г) професійний, допрофесійний та непрофесійний [2].

Методологічну основу визначення місця та ролі вчителя для здійснення якісних моніторингових досліджень в освіті складає ще й модель професіонала. За Є. О. Климовим, таку модель утворюють [7]:

- властивості людини як цілого (образ світу, спрямованість, ставлення до зовнішнього світу, особливості прояву креативності, інтелектуальні та операторні риси індивідуальності, емоційність, професійні очікування, уявлення про своє місце в професійній спільноті);
- праксис професіонала (специфічні риси, моторика, уміння, навички, дії);
- гнозис професіонала (специфічні риси, сприйняття інформації, її переробка і прийняття рішень, гностичні уміння, навички та дії);
- інформованість, знання, досвід, культура професіонала (специфічні риси, орієнтація у науковій галузі й теоретичних знаннях, професійні знання предметної галузі);
- психодинаміка (інтенсивність переживань, швидкість їх зміни, навантаження і труднощі у професійній галузі);
- осмислення своєї вікової та статевої приналежності у зв'язку з вимогами професії.

Розробка сутності готовності вчителя до моніторингових досліджень якості освіти може бути здійснена, на нашу думку, з урахуванням специфічної особливості, «подвійного» статусу вчителя, який на відміну від інших суб'єктів педагогічного моніторингу (представників адміністрації ЗНЗ, шкільних психологів, соціальних педагогів) виступає водночас суб'єктом та об'єктом моніторингу. Проведення моніторингу якості освіти на рівні вчителя (вчитель — об'єкт моніторингу) передбачає дослідження професійно-особистісного розвитку вчителя (процесу формування особистості, зорієнтованої на високі професійні досягнення, що виявляються у педагогічній діяльності і професійній взаємодії з колегами), якості педагогічної діяльності, засобів досягнення результатів. У процесі моніторингових досліджень якості освіти на інших рівнях (учня, класу, загальноосвітнього навчального закладу, міського та районного управління освіти) учитель є суб'єктом моніторингу, здійснюючи самооцінку особистісного розвитку, професійних досягнень, умов організаційного і матеріального забезпечення навчально-виховного процесу, навчальних досягнень, результатів виховання та розвитку учнів.

Отже, розглядаючи готовність учителя до моніторингу якості освіти як похідне поняття від професійної готовності до педагогічної діяльності, наш дослідницький пошук дає змогу тлумачити її як інтегровану особистісну характеристику, що виявляється у стійкому бажанні здійснювати моніторингові дослідження якості освіти, прагненні до ґрунтовного оволодіння методикою їх організації та проведення.

Подальше дослідження готовності учителів до моніторингових досліджень якості освіти стосувалося характеристики компонентного складу зазначеної якості сучасного вчителя.

Так, зокрема мотиваційний компонент готовності учителя до здійснення моніторингу якості освіти містить усвідомлення необхідності цієї процедури, стійке прагнення до її здійснення, бажання поповнювати свої фахові та методичні знання й уміння.

Знання сутності моніторингу якості освіти, принципів його організації, форм та видів проведення, а також методичних особливостей використання моніторингового інструментарію становлять змістовий компонент готовності учителя.

Процесуальний компонент готовності учителя до моніторингу якості освіти становлять навички та уміння визначати мету моніторингу, якісно його проводити, добирати вимірники та форми обробки одержаних результатів, працювати з інструментарієм.

Для виявлення рівнів готовності учителів до здійснення цього виду професійної діяльності у межах проведеного дослідження було розроблено оцінні характеристики, кожна з яких є словесним описом відповідного рівня готовності до моніторингу якості освіти. Наш дослідницький пошук стосувався чотирьох рівнів її сформованості: елементарного, репродуктивного, продуктивного і творчого. Прояв кожного з них може бути схарактеризований сукупністю ознак відповідно до критеріїв, яким визначається кожний із компонентів.

Критерієм мотиваційного компонента готовності учителів до здійснення моніторингу якості освіти виступає ставлення до моніторингової діяльності, оскільки воно є передумовою виникнення потреби у діяльності.

Основою визначення сформованості змістового компонента готовності учителів до моніторингових досліджень було обрано критерій «знання сутності та методики організації й проведення моніторингових досліджень якості освіти».

Критерієм сформованості процесуального компонента готовності до здійснення моніторингу якості освіти ми обрали уміння організовувати та проводити моніторингові дослідження.

На основі зазначених критеріїв були розроблені характеристики готовності учителя до здійснення моніторингу якості освіти.

Елементарний рівень сформованості у вчителів готовності до здійснення моніторингу якості освіти — це рівень, за якого вони байдуже ставляться до моніторингових досліджень, мають сумніви у доцільності їх проведення; зацікавленість моніторинговими дослідженнями є короткотривалою і характеризується відсутністю перспективи їх проведення у подальшому; учителі не знають сутності моніторингу та його значення у навчально-виховному процесі, не вміють визначати мету та планувати послідовність етапів моніторингу якості освіти, передбачати його кінцевий результат, самостійно жодного разу не брали в ньому участі, що вказує на відсутність навичок його організації.

При *репродуктивному рівні* готовності учителів до здійснення моніторингових досліджень ними не надається належного значення цьому виду діяльності; вчителі сприймають їх як такі, що не відіграють суттєвої ролі у навчально-виховному процесі; мотиваційна сфера характеризується зовнішньою мотивацією, спричиненою необхідністю виконувати розпорядження щодо проведення моніторингових досліджень; вчителі мають посередні знання з методики їх організації; з недостатньою чіткістю визначають мету, завдання та кінцевий результат моніторингових досліджень якості освіти; мають незначний досвід їх проведення з використанням готового інструментарію.

Продуктивний рівень характеризується позитивним ставленням до моніторингу якості освіти; він усвідомлюється як необхідний складник професійно-педагогічної діяльності; у вчителя наявне власне бажання проведення моніторингових досліджень; учителі переважно обізнані з методикою його організації, з деякими неточностями визначають його мету і завдання; обізнані також з методичними особливостями етапів проведення моніторингу; систематично беруть участь у проведенні моніторингових досліджень.

Творчий рівень готовності учителів до моніторингу якості освіти характеризується активним ставленням учителів до цієї діяльності; мотиви є актуальними, довготривалими, стійкими; внутрішня потреба у здійсненні моніторингу спрямована на досягнення позитивних результатів професійної діяльності, мотиваційна сфера передбачає творчість в її організації; учителі достатньо ознайомлені з сутністю та методикою поетапного проведення моніторингу якості освіти; опанували методику комплексного використання моніторингового інструментарію; творчо визначають хід моніторингового дослідження; зважають на тип навчального закладу.

Зазначене вище дає змогу зробити висновок, що від рівня готовності учителів до здійснення моніторингу якості освіти буде залежати ефективність виконання цієї процедури, а отже й конструктивність подальших рішень на рівні учня, класу, навчального закладу та самого вчителя.

Обґрунтування готовності до проведення моніторингових досліджень є лише одним із напрямків комплексного дослідження проблеми моніторингу якості освіти. Перспективи подальших пошуків вбачаємо у розробленні методик удосконалення освітнього середовища, механізмів реалізації освітньої політики на всіх рівнях.

Аннотация

В статье исследована проблема формирования готовности учителей к мониторингу качества образования; охарактеризованы мотивационный, содержательный и процессуальный компоненты готовности; определены критерии проявления указанного качества личности и показатели элементарного, репродуктивного, продуктивного и творческого уровней сформированности готовности учителей к проведению мониторинговых исследований качества образования.

Summary

The article deals the problem of forming of readiness to monitoring of quality of education among teachers; components, criterions and levels of formed of readiness to monitoring of quality of education were determined.